

Damian Jarnicki

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Wydział Humanistyczny

Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa

CZWARTA KADENCJA PREZYDENCKA WŁADIMIRA PUTINA

– BEZPIECZEŃSTWO ŚWIATA, ROSJI I ROSJAN

THE FOURTH PRESIDENTIAL TERM OF PRESIDENT PUTIN

– SAFETY OF THE WORLD, RUSSIA AND THE RUSSIANS

Streszczenie: Lata 2018-2024 to okres czwartej kadencji prezydentury Władimira Putina. W rzeczywistości to piąta odsłona jego ery na Kremlu, biorąc pod uwagę lata pozostawania teoretycznie „na drugim siedzeniu” Kremla – jako premier FR – za Dmitrijem Miedwiediewem. Nie ulega wątpliwości, że wspomniane lata to rosnący wpływ Rosji na (nie)bezpieczeństwo międzynarodowe, jak również postępujący wpływ Władimira Putina na sytuację państwa rosyjskiego czy położenie społeczno-polityczne poszczególnych Rosjan. Warto zastanowić się, jakim akordem zakończy się prawdopodobnie jego polityczne przywództwo na Kremlu. Perspektywa roku 2024 to także dogodna okazja, aby podsumować jego polityczne dokonania, jak również zastanowić się, kto znajduje się w kolejce do zajęcia jego miejsca i co może z tego wynikać.

Słowa kluczowe: Władimir Putin, Federacja Rosyjska, polityka zagraniczna, bezpieczeństwo wewnętrzne, bezpieczeństwo, gospodarka

Summary: The years 2018-2024 are the fourth presidential term of President Vladimir Putin. In fact, this is the fifth stage of his era in the Kremlin, taking into account the years of being theoretically „in the back seat” of the Kremlin - as the Prime Minister of the Russian Federation, for Dmitry Medvedev. There is no doubt that these years are Russia's growing influence on international (in)security, as well as Vladimir Putin's progressive influence on the situation of the Russian state, or the socio-political position of individual Russians. It is worth considering which chord will probably end his political leadership in the Kremlin. The prospect of the year 2024 is also a convenient opportunity to summarize his political achievements, as well as to ponder on who is in the queue to take his place and what may result from it.

Key words: Vladimir Putin, Russian Federation, foreign policy, internal security, security, economy

Wprowadzenie

Federacja Rosyjska z racji swojego udziału i rangi w historii świata oraz „gabarytów” geograficzno-militarnych, a także rosnącej aktywności w aktualnej polityce międzynarodowej jest przedmiotem niekończących się analiz naukowych. Zarówno dysput historycznych, jak i nie zawsze chłodnych analiz bieżących. Wśród tych, często bardzo krytycznych dla Rosji i Rosjan, brakuje opracowań, które próbują wypełnić obiektywnie, merytorycznie i nieszablonowo lukę dotyczącą jej przyszłości, koncentrując się na przełożeniu aktualnej sytuacji polityczno-społecznej na potencjalną sytuację w przeszłości.

Dlatego zasadnym, w myśl ogólnie przyjętych funkcji nauki, jest określenie adekwatnego do tematu celu artykułu, którym będzie analiza priorytetów czwartej kadencji prezydenckiej Władimira Putina w kontekście jego dotychczasowych dokonań, jak również refleksja nad możliwymi wariantami krótko- i średnio-terminowej perspektywy trybu funkcjonowania Rosji jako państwa w aspekcie zewnętrznym i wewnętrznym. Tym samym przedmiotem badań, jaki wyłania się z tak przewidywanej analizy, będzie bezpieczeństwo otoczenia międzynarodowego Rosji, a także docelowo samych Rosjan.

Tematyka i przedmiot badań obligują autora do odpowiedzi na kilka problemów badawczych. Ogólny dotyczy odpowiedzi na pytanie: jak Władimir Putin zmienił Rosję? Problemy szczegółowe dotyczą zaś kwestii, które należy postawić w następujący sposób:

- jaka jest relacja pomiędzy bezpieczeństwem świata, Rosji i Rosjan?
- jaki jest dotychczasowy bilans władzy Władimira Putina?
- w jakim miejscu będzie Rosja w 2024 roku?
- jaki styl władzy może obrać ewentualny następca Władimira Putina?

Hipoteza stawiana przez autora zakłada, że styl rządzenia państwem rosyjskim bardzo mocno uzależnia sytuację wewnętrzną w państwie rosyjskim od sytuacji zewnętrznej wokół Rosji, dlatego też należy przypuszczać, że w prawdopodobnie ostatniej kadencji prezydenta Władimira Putina może być on ukierunkowany na sferę, która dotąd była marginalizowana, mianowicie na sferę rozwoju wewnętrznego (modernizacyjną). Jakkolwiek w dalszym ciągu nieukształtowany ład międzynarodowy, na którego określonym kształcie zależy Federacji Rosyjskiej,

może wymagać od niej dalszych asertywnych działań, podobnych do tych, jakie znamy z Gruzji czy też Ukrainy.

Kultura strategiczna jako kluczowy determinant systemu bezpieczeństwa i polityki zagranicznej państw

Obiektywna analiza danego państwa (systemu politycznego, polityki zagranicznej), czy też narodu (jego mentalności, „duszy”) – mającego rodowód swojej historii jeszcze w pierwszym millennium, obecnie liczącego ponad 140 milionów obywateli, nie jest czynnością badawczo łatwą, a można rzec, że z wielu przyczyn kontrowersyjną i obciążoną marginesem błędu. Szczególnie w tak krótkim opracowaniu jest to niemożliwe, ograniczone zarzutami o nadmierny determinizm historyczny czy fragmentaryczność. Holistyczne zbadanie rosyjskiej podmiotowości – jej struktury wewnętrznej i znaczenia na arenie międzynarodowej – nie jest celem niniejszego opracowania.

Celem jest zwrócenie uwagi na jeden z wiodących aspektów rosyjskiej państwowości. Jak kreśli w jednej ze swoich najnowszych pozycji Christopher J. Fettweis, każde wielkie państwo, a za takie z racji swojej historii i współczesnych parametrów ma się Rosja i Rosjanie, wykształciło w sobie pewne nawyki zapewniania bezpieczeństwa, w tym poprzez określone metody prowadzenia polityki zagranicznej i zarządzania państwem. Każdym mocarstwem powoduje określona „psychologia”, rozumiana jako określony zestaw immanentnych cech danego narodu, które tę wielkość sobie zakodowało, które w nim tkwią i determinują określony rodzaj *differentia specifica* tejże polityki i tego sposobu zapewniania bezpieczeństwa¹.

Fundamentem analizy dotyczącej powyższej materii jest wciąż niedostatecznie używana w polskich naukach o bezpieczeństwie logika myślenia strategicznego, którą rozwija m.in. Marian Kozub, a która to – najogólniej – bada minione, konfrontuje z aktualnym, by zapewnić bezpieczne jutro – tak w skali makro – państwa, jak i mikro – jednostki².

¹ Por. C.J. Fettweis, *Psychology of a Superpower. Security and dominance in U. S. Foreign Policy*, Columbia University Press, New York 2018.

² M. Kozub, *Myśleć strategicznie o bezpieczeństwie przyszłości*, Warszawa 2013, s. 33.

Osnową zagadnienia poruszanego w niniejszym artykule jest jedna z głównych dziedzin badań strategicznych koncentrujących się na holistycznej strategii państw, którą utożsamia termin polistrategia. Jest ona, zdaniem Witolda Pokruszyńskiego, opartą na potrzebach i sektorowych wymiarach bezpieczeństwa narodowego, całościowo skorelowaną odpowiedzią na te potrzeby i specyficzną działalnością państwa w dziedzinie zapewniania bezpieczeństwa narodowego, zo-peracjonalizowaną w określonej hierarchii. Wszak w polistrategii ważne są akcenty, na które kładą nacisk decydenci danego państwa³.

Stąd inną optykę tzw. imperialnych działań rosyjskich będzie miała Polska. Inny wydźwięk ma doktryna Monroe w Argentynie czy Meksyku, jeszcze inny francuski „neokolonializm” w Afryce. Stąd, jak zauważa Atsushi Tago, czasami trudno jest zrozumieć zapędy hegemonistyczne – unilateralne, czy preferencyjność wobec bilateralnych zachowań danego państwa, kosztem idealistycznej współpracy multilateralnej⁴.

Jak zatem próbować zrozumieć inne państwa na arenie międzynarodowej, ich polistrategię i charakterystykę myślenia strategicznego o własnym państwie i narodzie pośród innych państw? Jakub Potulski gloryfikuje optykę geopolityczną, którą zarysował Saul Cohen. W jego podejściu badawczym ważnymi metodami analizy zachowań innych państw na arenie międzynarodowej są⁵:

- metody historyczne,
- metoda geograficzna, a dokładnie – morfologiczna,
- funkcjonalna,
- analiza potęgi całkowitej państw,
- analiza behawioralna oraz
- analiza systemowa.

Clou, na którym, zdaniem autora, mają być prowadzone powyższe analityczne operacje myślowe jest zjawisko, mimo wszystko nadrzędne wobec polistrategii, która z niego wynika, mianowicie kultura strategiczna państwa i narodu.

³ W. Pokruszyński, *Polityka a strategia bezpieczeństwa*, Józefów 2011, s. 50-58, <https://wsge.edu.pl/pl/11pub04caly.pdf> (dostęp: 12.07.2018 r.).

⁴ Por. A. Tago, *Multilateralism, Bilateralism, and Unilateralism in Foreign Policy*, „World Politics”, 2017, <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-449?print=pdf> (dostęp: 11.07.2018 r.).

⁵ J. Potulski, *Wprowadzenie do geopolityki*, Gdańsk 2010, s. 81.

W przypadku niniejszego wywodu oczywiście kultura strategiczna Rosji, jako pewna zakodowana przez wieki skłonność do posługiwania się takim, a nie innym instrumentarium używanym w polityce zagranicznej czy określonego utrzymywania systemu i sposobu porządku publicznego, determinująca pewien punkt wyjścia do wytyczania aktualnych celów polistrategii państwa rosyjskiego w przyszłości. Jest ona oczywiście sposobem konsumowania wielkości, jak również balastem i testem dla narodu i otoczenia w trakcie trudnych chwil oraz potencjałem do radzenia sobie z nimi.

W tym kontekście użyteczność kultury strategicznej, znajomość składowych w przypadku danego państwa ma swoje uzasadnienie praktyczne, bowiem⁶:

- może przyczyniać się do transparentności w stosunkach międzynarodowych poprzez nakreślanie wachlarza ewentualnego postępowania na arenie międzynarodowej,
- może stanowić wyróżnik państwa na arenie międzynarodowej, a tym samym komunikować otoczeniu niejako decyzyjny *entourage* – bierność lub aktywność państwa w podobnych zagadnieniach,
- może pomóc optymalizować własną politykę państwa, gdyż znajomość kultury strategicznej innego państwa pozwala minimalizować element zaskoczenia i skutecznie antycypować sytuację związaną z drugim państwem.

Specyfika władzy w Rosji

Wielu badaczy, nie tylko zachodnich, lecz także rosyjskich, podejmuje kwestię rosyjskiej tożsamości. Zajmują się nią mniej lub bardziej kompleksowo. Zasadniczo niewypełnioną lukę stanowi obszar badań dotyczących Rosji (jak i w ogóle), w których można odnaleźć egzemplifikację tendencji behawiorystycznych narodu na arenie międzynarodowej jako zwieńczenia pozostałych czynników przestrzennych, geograficznych czy potęgogotwórczych.

⁶ A. Antczak-Barzan, *Wojna a kultura polityczno-strategiczna*, [w:] *Wojna w XXI wieku. Początki wojny „trzeciej fali”*, red. A. Antczak-Barzan i in., Warszawa 2016, s. 60-61, 63; P. Daniluk, *Kultura strategiczna a kultura bezpieczeństwa*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo i kultura bezpieczeństwa*, red. A. Filipek, B. Gałek, Siedlce 2014, s. 32-54.

Jednym z badaczy rosyjskich, a więc osób reprezentatywnych dla dość znacznej grupy badaczy szczególnie związanych z nurtem eurazjatyckim, w którym dostrzegalne są nieincydentalne elementy mistycyzmu i metafizyk, a z pewnością osi, jest pogłębiona refleksja na temat rosyjskiej predestynacji, jest Andriej Kokoszkin. Stawia on trzy kluczowe pytania, które można traktować jako punkty wyjścia do swoistych studiów nad rosyjską kulturą strategiczną. Pierwsze pytanie brzmi, przytaczając istotę: kim są Rosjanie, jakie elementy rosyjskiej tożsamości wyrażają ją w rzeczywistości? Drugim jest pytanie o to, jaka jest natura rosyjskiej państwowości w kontekście jej imperialnej przeszłości i percepcji współczesnych interesów narodowych. I trzecie: jaka jest rosyjska misja dziejowa, patrząc na inne silne ośrodki (geopolityczne) na świecie⁷?

Jeden z uznanych badaczy rosyjskiej tożsamości w Polsce, Marian Broda, przestrzega przed ferowaniem jednoznacznych osądów w badanej tematyce, bowiem rosyjskość, w kontekście pozostałych tożsamości narodowych, stanowi jeden z najbardziej enigmatycznych przypadków. Na jej określenie używa sformułowań: „tajemniczości”, „zagadki”, „transcendencji”, „warstw pozoru”, a nawet dychotomiczności związanej z cywilizacyjnym rozdarciem, czemu służy paralela do „Sfinksa”⁸.

Pomocnym w rozwikłaniu tych i innych dylematów związanych z rosyjską kulturą strategiczną może być, zdaniem Jana Czaj, kryterium swoistej implikacji kultury strategicznej Rosji, która odpowiada sinusoidalnemu cyklowi potęgi rosyjskiej. Przebiega on: „od smuty do mocarstwowości i od mocarstwowości do smuty”, bez akceptacji dla średniości i pośredniości tzw. wykresu potęgi. Punktem wyjścia analizy kultury strategicznej Rosji powinien być oczywiście aspekt samej kultury, na którą, zdaniem Jana Czaj, składa się: ingredient „carskiego samodzierżawia”, „komunistycznego totalitaryzmu” oraz trwającego stadium „demokracji kierowanej”, spajanych w pewnych okresach mocniej, w pewnych mniej – „wpływami cerkwi prawosławnej”⁹.

⁷ A.A. Kokoshkin, *Reflections on Russia's Past, Present, and Future*, Paper, Strengthening Democratic Institutions Project, Belfer Center, <https://www.belfercenter.org/publication/reflections-russias-past-present-and-future> (dostęp: 08.07.2018 r.).

⁸ M. Broda, „Zrozumieć Rosję”? *O rosyjskiej zagadce-tajemnicy*, Łódź 2011, s. 465-483, <http://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/2722/Broda%20Zrozumie%C4%87%20Rosj%C4%99.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (dostęp: 12.07.2018 r.).

⁹ J. Czaja, *Kulturowy wymiar bezpieczeństwa*, Kraków 2013, s. 250-263.

Analizując dotychczasową periodyzację i specyfikę władzy w Rosji, trudno nie zgodzić się z tym, że jej wspólnym mianownikiem na przestrzeni wieków była podstawowa zależność – spokój w okresie rządów twardej ręki i narastający chaos w okresie tendencji do odwilży. Dotyczyło to zarówno około 50 lat rządów Iwana Groźnego, ponadczterdziestoletniej władzy Piotra Wielkiego, trzydziestoletnich rządów Stalina czy Mikołaja I. W tym samym kierunku zdaje się zmierzać Władimir Putin, który w 2024 roku może podsumowywać już 24 lat sprawowania realnej władzy na Kremlu¹⁰.

Jakkolwiek zasadne jest pytanie o współczesny charakter rosyjskiej władzy w odniesieniu do zmian, jakie zachodzą w szeroko pojętej społeczności międzynarodowej, w świecie zglobalizowanym, w świecie postępującej unifikacji, błyskawicznego obiegu informacji zarówno dobrych, jak i złych – generalnie wzrastającej świadomości. Jak w obliczu tejże specyfiki rzeczywistości XXI wieku realizować rządy silnej ręki i jakie ta rzeczywistość może mieć implikacje dla jej potencjalnej ewolucji? Alessandro Vitale zastanawia się, czy na obecnym etapie cywilizacyjnym satysfakcjonujące dla rosyjskiej opinii publicznej okazać się mogą polityczne slogany władzy o „hybrydowym naturalnym ładzie”, opartym w Rosji na „demokracji administrowanej”, „demokracji sterowanej”, „demokracji suwerennej”, czy wreszcie o „elektoralnym” – „konkurencyjnym” autorytaryzmie¹¹?

Aby jeszcze bardziej uświadomić złożoność i problematyczność rosyjskiej autoidentyfikacji w XXI wieku, warto poruszyć aspekt tzw. parametrów tudzież aksjomatów przetrwania rosyjskiej państwowości w XXI wieku, jakie zdaniem rosyjskich badaczy gwarantują Rosji w średnioterminowej perspektywie prosperity, a na pewno okres stabilności i rozwoju. Taka „geopolityczna hossa” może zaistnieć, zdaniem Walerija Korowina, w sytuacji, gdy¹²:

- Rosja będzie rozległa w swoich granicach,
- Rosja będzie funkcjonować jako unikalna i samowystarczalna cywilizacja,
- Rosjanie będą przewodniczyć narodom rosyjskojęzycznym,

¹⁰ *Russia's new 'czar', Putin shunned by angry votes*, <http://theday.co.uk/international/russia-s-new-czar-putin-shunned-by-angry-voters> (dostęp: 07.06.2018 r.).

¹¹ Por. A. Vitale, *Does Putin's Strong State Have a Future?*, [w:] A. Ferrari (red.), *Russia 2018. Predictable elections, uncertain future*, Mediolan 2018, s. 13-31, https://www.ispionline.it/sites/default/files/publicazioni/russia_2018_web_2.pdf (dostęp: 07.06.2018 r.).

¹² В. Корвин, *Россия на пути к империи*, Sankt-Petersburg 2016, s. 314-319.

- Rosja stanie się mocarstwem ideokratycznym,
- Rosja stanie się przestrzenią socjalnej sprawiedliwości.

Szczególnie dwa ostatnie wskazania Korowina wskazują na potrzebę przewartościowania w poszukiwaniu: po pierwsze – identyfikacji rosyjskiego społeczeństwa, po drugie – prób zarządzania społeczeństwem i państwem przez rosyjskie władze.

Zagadkowa może być zatem również trwałość współczesnej specyfiki rosyjskiej władzy opartej, zdaniem badaczy Ośrodka Studiów Wschodnich, na systemie o elementach czekistowskich, quasi-patrymonialnych, patronalnych i kleptokratycznych, w których wszechobecne jest roztaczanie nad właściwie każdym przejawem aktywności obywatelskiej i społecznej swoistego nadzoru, cementowanie władzy poprzez optymalizację znaczenia struktur siłowych w państwie, podporządkowywanie władzy systemu sprawiedliwości w kontekście funkcji gradacyjnej represji, wspieranych wszechobecną propagandą, nie wspominając o podżeganiu nacjonalistycznych, izolacjonistycznych i antyzachodnich nastrojów w rosyjskim społeczeństwie¹³.

Warto w tym miejscu przypomnieć za Miroslawem Minkiną, że ten styl utrzymywania władzy w Rosji, jak i podejścia do mniej lub bardziej obiektywnie występującego wroga Rosji nie jest przypadkowy. Przez długi czas pozwalał zarządzać z Kremla porządkiem i ekspansją państwa. Sama proveniencja aparatu represji w Rosji sięga najdawniejszych czasów carskiej Rosji. Ewoluował on od policji politycznej, przez „Wielki Terror”, ogólnie powszechną szpiegomanie w przełomowych okresach historycznych Rosji i świata, do apogeum tego typu działalności, jakim była onnipotentna w Związku Radzieckim w okresie zimnej wojny KGB¹⁴. Czynniki siły, przymusu w tradycji władzy nad Wołgą był powszechny, a na pewno powszechniejszy niż próby demokratycznego organizowania ośrodka siły, tzw. Heartlandu.

Jak zauważał jeszcze na początku XXI wieku Ireneusz Topolski, to aspekt siłowy zajmuje centralne miejsce w polityce Federacji Rosyjskiej na arenie między-

¹³ Zespół OSW, *Putin po raz czwarty. Stan i perspektywy*, Raport Ośrodka Studiów Wschodnich, s. 10-13, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/raport_pl_putin_net.pdf (dostęp: 07.06.2018 r.).

¹⁴ M. Minkina, *FSB. Gwardia Kremla*, Warszawa 2016, s. 31.

narodowej, a do nielicznych realnych atrybutów rosyjskiej mocarstwowości, z którym musi liczyć się każdy, nawet najsilniejszy konkurent Rosji, zalicza się na Kremlu m.in. jądrowe arsenały strategiczne¹⁵. Jeśli brać pod uwagę sekwencje wydarzeń na arenie międzynarodowej, z którymi wiąże się pośrednio lub bezpośrednio Rosję w okresie rządów Władimira Putina, to nie tylko aspekt *hard power* pozwalał Rosji osiągać w sposób mniej lub bardziej kalkulujący się w ostatecznym rozrachunku Kremlowi określone cele, ale również aspekt siły służb specjalnych oraz szeroko pojętym działaniom pozainformacyjnym. Źródło tej „rosyjskiej ruletki”, przez którą można rozumieć kombinację siły militarnej, służb – spadkobierczyń KGB i im podobnym oraz korzystnej koniunktury surowcowej, wspieranych zręczną dyplomacją przełomu XX i XXI wieku, zdaje się sięgać wojen czeczeńskich. Wojna gruzińska, wydarzenia na Ukrainie, próba rozgrywania sytuacji na Bliskim Wschodzie są przejawem pewnej obranej na Kremlu linii asertywności¹⁶. To także odzwierciedlenie asertywnej polistrategii zewnętrznej, której korelację ze słupkami poparcia wewnątrz państwa rządzący w Moskwie doskonale znają.

Na percepcję dotychczasowej technologii władzy w Rosji w sposób oczywisty wpływają również protesty społeczne, jakie, mimo znacznej kontroli państwa nad obywatelami, przelewają się cyklicznie przez Rosję. Wyjątkową skalę zyskują przy okazji kolejnych reelekcji Władimira Putina i wyborów prezydenckich, nie inaczej było przed wyborami w marcu 2018 roku. Część Rosjan wątpi w wysokie słupki poparcia dla politycznego obozu i zaplecza Putina, czemu dają wyraz w sposób mniej lub bardziej zorganizowany na rosyjskich ulicach, a co jest chętnie wykorzystywane przez korespondentów telewizyjnych z całego świata. Swego rodzaju wróg wewnętrzny, jakim jest demokratyczna opozycja, protestująca ulica – w opinii Rosji inspirowana, zasilana i zarządzana przez służby Zachodu – zdają się być, w percepcji Kremla, jednym z głównych wyzwań dla reżimu, którym, podobnie jak w przypadku innych „kolorów wolności” w państwach postradzieckich, należy się przeciwstawiać. Często oznacza to zwyczajnie tłumienie w zarodku¹⁷.

¹⁵ I. Topolski, *Siła militarna w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, Lublin 2004, s. 10.

¹⁶ C. Nitou, *Aspirations to Great Power Status: Russia's Path to Assertiveness in the International Arena Under Putin*, „Political Studies Review”, vol. 15 (1), s. 39-48. <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1478929915623967> (dostęp: 15.07. 2018 r.).

¹⁷ E. Gershkovich, *'He's Not Out Tsar': Russians Protest Putin Ahead of Inauguration*, <https://themoscowtimes.com/articles/not-our-tsar-russians-protest-putin-ahead-of-inauguration-61362> (dostęp: 14.07.2018 r.).

Szczególnym zagrożeniem mógłby się stać dwudziestopierwszowieczny „pucz Janajewa”. Sami protestujący, z racji m.in. ograniczenia swobód obywatelskich, niskiej transparentności wyborów czy przeciwko agresywnej polityce rosyjskiej, często zyskują w zachodniej prasie miano nowych „dekabrystów”, znanych z próby przewrotu społeczno-politycznego w Rosji w trzeciej dekadzie XIX wieku¹⁸.

W związku z tym określona „technologia” – rozumiana jako metodyka i styl władzy oraz rządzenia w Rosji – staje w obliczu rosnącej presji skutecznego scalenia dotychczasowej formuły osiągania celów w polityce zagranicznej, a przede wszystkim wewnętrznej, z konglomeratem strukturalnych wyzwań w rosyjskim narodzie i rosyjskiej państwowości, jak i kanonami cywilizacyjnymi na miarę XXI wieku¹⁹.

Sferą szczególnej troski powinna stać się przede wszystkim demografia, z którą ściśle związane są perspektywy rozwojowe Federacji Rosyjskiej. Obecne prognozy nie są dla Rosji i Rosjan optymistyczne. Biorąc pod uwagę obecny punkt odniesienia i około 143 miliony Rosjan, w 2030 i 2050 roku prognozy odejmują od tej liczby odpowiednio 5 i 15 milionów²⁰. Jeśli prognozy okażą się trafne, będzie to demograficzny ubytek większy niż skala ofiar Związku Radzieckiego w czasie II wojny światowej.

Dopełniając spektrum dotychczasowego strategicznego *resume* Federacji Rosyjskiej, najnowszy kompleksowy dokument strategiczny w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego, czyli strategia z 31 grudnia 2015 roku, hierarchizuje następujące funkcjonalne sektory bezpieczeństwa Rosji, jak: obronność, bezpieczeństwo państwowe, stopa życiowa rosyjskich obywateli, wzrost rosyjskiej gospodarki, sfera edukacyjno-technologiczna, system opieki zdrowotnej, rozwój kulturalny, troska o środowisko naturalne. Na końcu tego katalogu znajduje się jeden z ważniejszych postulatów rosyjskiej polityki zagranicznej, powtarzający się we

¹⁸ J. Brooke, *Russia's Protesters for Reform: 21st Century Dekabristi?*, <https://blogs.voanews.com/russia-watch/2011/12/14/russias-reform-protesters-21st-century-dekabristi/> (dostęp: 14.07.2018 r.).

¹⁹ Vide: IMF Moscow Office, *Russian Federation. Short-term Outlook and Long-term Challenges*, June 2017.

²⁰ *Russian population in 2050*, <https://www.populationpyramid.net/russian-federation/2050/> (dostęp: 07.06.2018 r.).

wszystkich rosyjskich dokumentach ery Putina, czyli równoprawność na arenie międzynarodowej oparta na strategicznym parytecie w światowej polityce²¹.

Wybory prezydenckie w 2018 i kolejne 6 lat

W zarysowanych powyżej warunkach, uwzględniając meandry rosyjskiej tożsamości społeczno-politycznej, jak i niełatwą sytuację międzynarodową, rozpoczął się kolejny akt prymatu Władimira Putina na rosyjskiej scenie politycznej w XXI wieku. Abstrahując od arytmetyki wyborów, która była następująca: ogólna frekwencja 67,4%, 76,7% głosów dla Władimira Putina, co oznacza wybór przez 56 milionów Rosjan i siedmiokrotną przewagę nad drugim kandydatem, Pawiełem Grudininem, czy ponownych zarzutów o sfalszowanie wyborów i protestów opozycji, ważniejsza była kampania i obietnice wyborcze składane przez Władimira Putina²².

Syntezą kampanii wyborczej było, zdaniem autora, doroczne orędzie przez Zgromadzeniem Federalnym, które zostało wygłoszone 1 marca, a więc na dwa i pół tygodnia przed wyborami 18 marca. Analizujący około dwugodzinny monolog prezydenta Putina Marek Menkiszak, Witold Rodkiewicz, Iwona Wiśniewska i Katarzyna Chawryło (Jarzyńska) konstatują, iż był on odpowiednio zaaranżowany, skalibrowany, zaakcentowany i zaadresowany pod przywoływaną rosyjską tożsamość i określoną sytuację międzynarodową, w jakiej się Rosja znajduje. Orędzie było przede wszystkim efektownym i widowiskowym wydarzeniem medialnym, z ekranami, które wizualizowały słowa prezydenta. Przemówienie było podzielone na część społeczno-gospodarczą i militarną, by nie rzec militarystyczną. Bądź co bądź merytoryczne i chwytliwe orędzie prezydenta, jak się nie długo okazało po raz czwarty re-elekta, było ponadto zorientowane na potwierdzenie oczekiwań, jak i wyzwień – tudzież ostrzeżeń. Oczekiwania miały oczywiście proveniencję społeczną, niepewność dotyczyła społeczności międzynarodowej,

²¹ P. Mickiewicz, *Ewolucja strategii bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej po zajęciu Krymu*, [w:] *Rosyjska myśl strategiczna i potencjał militarny w XXI wieku*, red. P. Mickiewicz, Warszawa 2018, s. 286.

²² *Kremlowskie media: 56 milionów Rosjan poparło Putina, „Pobił wszystkie rekordy”. Opozycja: „Putin wybrał Putina”,* <http://www.newsweek.pl/swiat/polityka/wybory-w-rosji-2018-wladimir-putin-po-raz-czwarty-wyniki,artykuly,424796,1.html> (dostęp: 15.07.2018 r.).

a dokładnie Zachodu i NATO. Ci ostatni, zdaniem autorów, zostali *de facto* werbalnie zaszantażowani, a przede wszystkim uprzedzeni, iż modernizacja rosyjskiego potencjału militarnego przebiega skutecznie, zaś rosyjska militarna myśl technologiczna wyposażyla Kreml w unikalne instrumentarium strategiczne, obejmujące między innymi międzykontynentalne rakiety balistyczne „Sarmat”, międzykontynentalne – hiperdźwiękowe rakiety oraz inne systemy (jak działa laserowe) zdolne neutralizować, a przede wszystkim masowo i momentalnie razić dowolny cel na ziemi. Władimir Putin zademonstrował rosyjską potęgę militarną i zadeklarował gotowość do wznowienia wyścigu zbrojeń, jak i nieugiętość w postulatach dotyczących ładu międzynarodowego, których Rosja będzie bronić wszelkimi dostępnymi środkami. Należy zwrócić uwagę, iż militarne treści przemówienia Putina miały świadczyć o ekonomicznej wydolności rosyjskiego państwa, które rozwija nowoczesne, kosztowne uzbrojenie, mimo licznych sankcji, uderzających w finanse czy właśnie aspekty transferu technologii²³.

Jak sygnalizuje rosyjskie Centrum Badań Strategicznych, gros wyzwań rosyjskiej państwowości dotyczy w najbliższych latach innej, deficytowej sfery rosyjskiej mocarstwowości, które Rosja, jeśli chce zoptymalizować swoje wskaźniki indeksowe, powinna zdecydowanie usprawnić i doinwestować. Takimi są w ujęciu Centrum: polepszenie warunków bytowych rosyjskich obywateli – wykształcenie i medycyna, rozwój regionalny i usprawnienia administracyjne, przeprowadzenie gruntownej rewolucji technologicznej, a przede wszystkim zapewnienie Rosji miejsca wśród najlepszych gospodarek na globie²⁴.

Z punktu widzenia tego, jaką opinią panuje o wydolności państwa rosyjskiego na świecie, interesująca była gama obietnic dotyczących sfery, najogólniej mówiąc, rozwojowej – gospodarczej i socjalnej – ludzkiej. Władimir Putin zapowiedział, że w perspektywie średnioterminowej – kilkunastoletniej²⁵:

- Rosja stanie się przynajmniej piątym systemem gospodarczym świata,
- podwojone zostaną zyski niesurowcowe,

²³ M. Menkiszak, W. Rodkiewicz, I. Wiśniewska, K. Chawryło-Jerzyńska, *Oreǳie Putina: obietnice dla Rosjan, szantaż wobec Zachodu*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2018-03-01/ore-dzie-putina-obietnice-dla-rosjan-szantaż-wobec-zachodu> (dostęp: 07.06.2018 r.).

²⁴ ЦРР предложил семь приоритетов развития России до 2024 года, <https://www.kommer-sant.ru/doc/3599719> (dostęp: 12.07.2018 r.).

²⁵ Ibidem.

- Rosjanie będą narodem z oczekiwaną długością życia powyżej 80 lat – do czego ma się przyczynić rewitalizacja i upowszechnienie (objęcie większej liczby miejscowości) rosyjskiego systemu zdrowia, wzrosnąć mają też emerytury,
- Rosja stanie się państwem w pełni zdigitalizowanym,
- podwoją się wydatki infrastrukturalno-drogowe (w tym na Dalekim Wschodzie Rosji),
- byt młodych ma zostać polepszony poprzez złagodzone restrykcje przy kredytach hipotecznych, programy wspierające ukierunkowanie zawodowe i zoptymalizowanie systemu awansowo-płacowego.

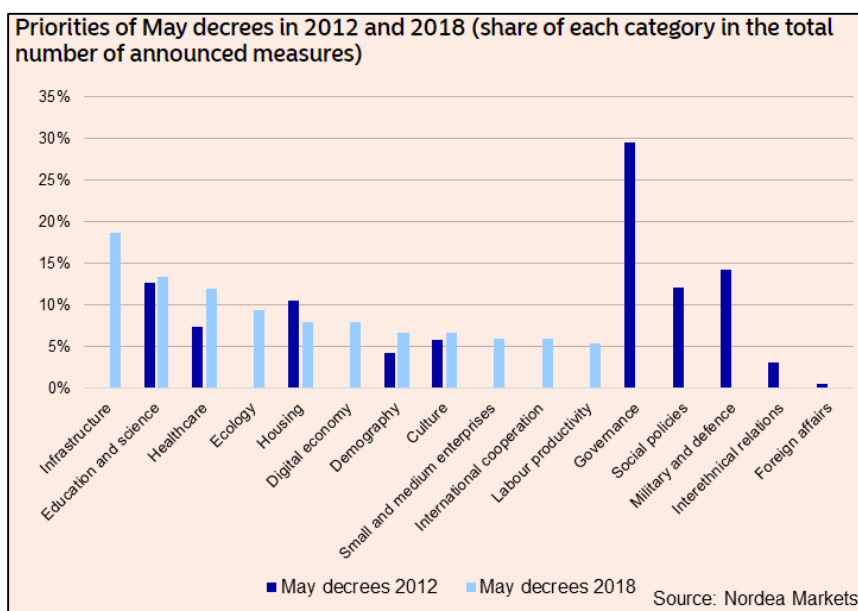
Jak zauważa Władimir Smirnow z „Russia Today”, jednym z kluczowych dla kolejnej kadencji Władimira Putina jest dekret „o krajowych celach i strategicznych wyzwaniach dla rozwoju Federacji Rosyjskiej do 2024 roku”, będący w istocie strategicznym przewartościowaniem i próbą odpowiedzi na palące problemy „być albo nie być” fundamentu rosyjskiej państwowości, jakim jest warstwa społeczno-gospodarcza. Dlatego litera dekretu wskazuje na kluczowe zadania stojące przed prezydentem i jego administracją w takich sferach jak demografia (podwyższenie wskaźnika dzietności), wsparcie wydajności systemu pracy, jak i zatrudnienia (oraz kultury w mniejszych firmach), cyfryzacji gospodarki, troski o ekologię czy intensyfikacja i logistyczna optymalizacja transnarodowej współpracy handlowej, przy zachowaniu korzystnego bilansu eksportowego²⁶.

Zgłębiając zapisy obszernego dekretu, warto wspomnieć, że reprezentatywnymi działaniami dla rosyjskich planów będą chociażby zapewnienia o dążeniu do spadku śmiertelności w wyniku powikłań kardiologicznych do 450 na 1000 ludności i ogólnej śmiertelności ludności w wieku produkcyjnym do 350 na 1000 ludności, stworzenie do 24 nowych, podlegających specjalnej ochronie obszarów przyrodniczych, powołanie do życia 15 centrów naukowo-badawczych, utworzenie nowoczesnych sal koncertowych w 500 miastach Rosji, zwiększenie przepu-

²⁶ В. Смирнов, *Социальный вектор: Путин обозначил программу развития России до 2024 года*, <https://russian.rt.com/russia/article/510502-putin-razvitie-rossiya-2024> (dostęp: 12.07.2018 r.).

stowości linii kolejowych (w tym transsyberyjskiej) czy maksymalizacja tzw. rocznego wolumenu mieszkaniowego do przynajmniej 120 milionów metrów kwadratowych²⁷.

Ewolucję wykładni rosyjskiego podejścia polistrategicznego do zmieniającej się rzeczywistości wewnętrznej i zewnętrznej prezentuje poniższy wykres. Jak zauważają Tatiana Evdokimova i Denis Davydov, przy pewnej konsekwencji w sztandarowych aspektach tzw. rosyjskiej mocarstwowości, jak sfera militarna czy administracja, w porównaniu do 2012 roku tzw. nowy „rosyjski koncept polistrategiczny” odznacza się otwarciem na inwestycje w dotąd marginalizowane bądź pomijane sektory bezpieczeństwa państwa²⁸.

Rysunek 1. Koncepcje finansowanie celów strategicznych Rosji początku kadencji 2012 i 2018

Źródło: T. Evdokimova, D. Davydov, *Russia: Putin's 150 goals for the next six years*, <https://e-markets.nordea.com/#!/article/44369/russia-putins-150-goals-for-the-next-six-years> (dostęp: 07.06.2018 r.)

²⁷ Президент подписал Указ «О национальных целях и стратегических задачах развития Российской Федерации на период до 2024 года», <http://kremlin.ru/events/president/news/57425> (dostęp: 12.07.2018 r.).

²⁸ T. Evdokimova, D. Davydov, *Russia: Putin's 150 goals for the next six years*, <https://e-markets.nordea.com/#!/article/44369/russia-putins-150-goals-for-the-next-six-years> (dostęp: 07.06.2018 r.).

2024 – continuum czy realne przewartościowania?

Sfera deklaratywna w polityce pozostaje często w niskiej korelacji ze sferą implementacji. Jakkolwiek istotą polityki jest utrzymanie się przy władzy, nawet najbardziej wzniosłe przemówienia nie zastąpią realnych działań pokrywających obietnice. Kluczowe w tym aspekcie zdają się być dwie kwestie: poparcie społeczne oraz ewentualna alternatywa władzy.

Przywołujący opracowanie jednego z prestiżowych rosyjskich think tanków, Centrum Lewady, Stepan Gonczarow określa, że 41% Rosjan opowiada się za zmianami, przy 42% respondentów domagających się zmian radykalnych. Na inne pytanie, dotyczące zadowolenia z życia w Rosji, ponad jedna trzecia odpowiedziała, że nie jest to poziom satysfakcjonujący. Większość respondentów tak odpowiadających pochodziła z klasy niższej i średniej. Najwięcej zaniepokojonych swoją życiową sytuacją ludzi w tym zestawieniu pochodziło z Moskwy (82%), w dalszej kolejności 72% w miastach powyżej 500 tysięcy oraz 65% w miastach liczących 100-500 tysięcy mieszkańców i 66% w miastach poniżej 100 tysięcy. Za stosunek zaniepokojenia sytuacją bytową na wsi i w mieście wynosił odpowiednio 49% do 47%²⁹.

Symptomatyczne jest jednak to, co zauważają Ivan Krastev i Gleb Pavlovsky z Europejskiej Rady Spraw Zagranicznych (CEFR) w innym badaniu Lewady. Kiedy zapytano, kto personalnie gwarantuje przeprowadzenie skutecznej modernizacji Rosji, głosy respondentów rozkładały się między głównie „nikt”, „nie jestem pewien”, a jednym kandydatem. Opcję „nie wiem” wybrało 31%, „nie jestem pewien” – 30%, zaś lidera opinii publicznej pod tym kątem w niniejszym badaniu – Władimira Putina wskazało 25%. Drugi kandydat w tym zestawieniu Władimir Żyrinowski zgromadził 7% głosów badanych. Kolejni – Gennady Zyuganov i Aleksiej Navalny – odpowiednio 6 i 2%³⁰.

²⁹ S. Goncharov, *Who is Optimistic About the Future of Russia – and Why?*, <http://intersectionproject.eu/article/society/who-optimistic-about-future-russia-and-why> (dostęp: 08.07.2018 r.).

³⁰ I. Krastev, G. Pavlovsky, *The arrival of post-Putin Russia*, http://www.ecfr.eu/publications/summary/the_arrival_of_post_putin_russia (dostęp: 07.06.2018 r.).

Warto wziąć pod rozwagę w tym miejscu inną kwestię. Gdyby ewentualne badanie dotyczyło stylu lub efektów polityki zagranicznej pożądanej przez Rosjan, trudno zakładać, że tym razem słupki poparcia dla Władimira Putina nie byłyby co najmniej podwojone, wszak jest utożsamiany z restytucją rosyjskiej godności i potęgi na arenie międzynarodowej. Tzw. reformatorzy i politycy liberalni, jak chociażby osoba, która namaściła go na urząd prezydencki – Borys Jelcyn, są w obecnej Rosji mocno krytykowani za nieskuteczność.

Jak zauważa Peter Jacob, wiele w kontekście przyszłości Rosji zależeć będzie od tego, czy Rosja będzie mogła „ochraniać” ościennie państwa. Jak zauważa, sytuacje kryzysowe na arenie międzynarodowej wywoływane przez Rosję pojawiają się, gdy państwa traktowane przez to mocarstwo jako „podopieczni” przestają pozwalać na tzw. życzliwą ochronę, a przede wszystkim wtedy, kiedy otwierają się na „ochronę innych”³¹.

Zdaniem Kirilla Nourzhanova nie ma w Rosji na tyle niewygodnej presji ze strony społeczeństwa, aby zmienić często kontrowersyjną politykę zagraniczną, którą, zdaniem tego autora, Rosja będzie kontynuowała, a jest nią polityka, po pierwsze, nieustępliwości w sferze sankcji, po drugie, instrumentalizowania służb specjalnych (Skripal), a po trzecie, wspierania tych dwóch kierunków ofensywną dyplomacją. Asertywna, konfrontacyjna i zawołowana polityka zagraniczna ma być kontynuowana do czasu, w którym całkowicie osłabnie amerykańska hegemonia, co jest w Rosji Putina uznawane za nadrzędny cel. Nourzhanov twierdzi, że wówczas „rachunki” na arenie międzynarodowej mogłyby zostać uznane za wyrównane, co umożliwiłoby rosyjskim elitom możliwość skoncentrowania się na restrukturyzacji i odnowie wewnętrznej³². Problemem w tej optymistycznej układance obecnego establishmentu może stać się tzw. rosyjska „Putinomia” oparta na surowcach. Australijski badacz, Taylor McNeil, zastanawia się, czy oczekiwanie na tzw. krach amerykańskiej supermocarstwowości na świecie (a także na reformy, jakie miałyby po tym nastąpić) nie będzie trwało długo, gdyż, najogólniej

³¹ F. Jacobs, *What Russia could look like in 2035 if Putin gets his wish*, <https://foreignpolicy.com/2014/06/04/what-russia-could-look-like-in-2035-if-putin-gets-his-wish/> (dostęp: 08.07.2018 r.).

³² K. Nourzhanov, *Spies and Sanctions: Russia's Foreign Policy Future*, <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/spies-sanctions-russias-foreign-policy-future/> (dostęp: 08.07.2018 r.).

mówiąc, świat może znów Rosji „uciec”³³. Tym bardziej, że zagadkowa jest, jak stwierdza Thane Gustafson, sama skuteczność rosyjskiego bogactwa surowcowego, w kontekście, po pierwsze niekonwencjonalnej rewolucji naftowej w USA, implikacje wzrostu cen rosyjskiej ropy, po trzecie zaś, koszty transportu. Innym aspektem rosyjskiego bogactwa jest to, że prawdopodobnie kluczem do węglowodorowej dominacji na świecie stanie się LNG, jednakże gaz, mimo wszystko, nie będzie przynosił takich zysków jak ropa³⁴.

Antycypowanie na temat tego, gdzie będzie Rosja w racjonalnym i dającym się z dużą dozą prawdopodobieństwa horyzoncie czasowym przewidzieć, należy oprzeć, zdaniem Adama Balcera, na śledzeniu dwóch kwestii. Jedną z nich nazwać można ewolucją struktury systemu politycznego, drugą akcentami w instrumentalizowaniu posiadanych środków w polityce zagranicznej. Pierwsza wiąże się z wariantami: maksymalizacji tendencji autorytarnych, potencjalnej stagnacji rozwojowej z elementami politycznego rozwoju lub bardzo prawdopodobną reaktywną modernizacją. Dotyczy ona w istocie aspektu wewnętrznego. Druga dotyczy niepewności co do kroków, jakie będą wykonywane w stosunku do otoczenia najczęściej. Kwestią istotną dla przyszłości Rosji będzie to, czy oprze swój wpływ na świecie na: wymianie naukowej, wchłanianiu pracowników napływowych, ekspansji kulturalnej i rozgrywek personalnych w cieniu wielkiej polityki, czy może orężem w wielkiej rosyjskiej polityce będzie uzależnianie surowcowe, monopolizacja relacji handlowych, zarządzanie zamrożonymi konfliktami lub ich zamrażanie, rozszerzanie militarnej obecności za granicą, jak i wybór – polityczne, militarne i gospodarcze wspieranie tzw. „pariasów” na świecie (jak np. Syria) lub wielopłaszczyznowy dialog z konstruktywnymi partnerami (np. UE)³⁵.

³³ T. McNeil, *Putinomics and Russia's Future*, <https://now.tufts.edu/articles/putin-and-russia-future> (dostęp: 08.07.2018 r.).

³⁴ Vide: T. Gustafson, *Wheel of Fortune. The Battle for Oil and Power in Russia*, 2012, http://harvardpress.typepad.com/hup_publicity/2017/11/future-of-russia-as-energy-superpower-thane-gustafson.html (dostęp: 08.07.2018 r.).

³⁵ A. Balcer, N. Petrov, *The Future of Russia: Modernization or Decline*, Demos Europa. Centre for European Strategy, Carnegie Moscow Center, Warszawa 2012, s. 37-38, 92, https://carnegieendowment.org/files/demos_www_calosc.pdf (dostęp: 08.07.2018 r.).

W myśl powyższego, coraz więcej autorów próbuje kreślić geopolityczne wizje rozwoju konkretnych państw i ewolucji ich pozycji na świecie. Wart przytoczenia jest scenariusz Rustem Falyakhova, który przewiduje, iż niedaleka przyszłość Rosji może być związana z³⁶:

- rosyjską słabością strukturalną, wynikającą ze zdecentralizowania rosyjskiej gospodarki, co stworzy warunki do destabilizacji politycznej,
- całkowitą amerykańską dominacją i „kolonizacją wpływów” w tzw. postradzieckim świecie, przejściem rosyjskich potentatów przez międzynarodowe konsorcja, a finalnie z ponownym krachem rosyjskiej oferty rozwojowej, która znów nie wytrzyma konkurencji,
- chińskim protektoratem – ze strony rosyjskiej pojmowanym jako „strategiczne partnerstwo”, realnie będące „bandwagoningiem na szczycie”,
- zagrożeniem „Chimeryką” (konsensualną światową dominacją ChRLD i USA), które spowoduje groźną dla Rosji międzynarodową izolację,
- z mobilizacyjną izolacją, w czasie której dokona się rosyjska odnowa, co pozwoli na długą stabilizację i wzrost morale narodu,
- wejściem Rosji do elitarniej mocarstwowej triady zarządczej XXI wieku, wraz z USA i Chinami,
- eksplozją rozwojową i gospodarczą, wynikającą z konsekwentnych reform i konsumowania cierpliwie budowanych ugrupowań integracyjnych, jak Eurazjatycka Unia Gospodarcza.

Interesujące warianty strategiczne dla Rosji nakreślił Kazimierz Wóycicki. Jego zdaniem sytuacja Rosji może ewoluować, w docelowym horyzoncie czasowym nawet do 2050 roku (od 2020), w kierunku³⁷:

- defragmentacyjnej i destabilizującej światowy łańcuch bałkanizacji dzisiejszej Rosji,
- aksamitnego i ewolucyjnego rozpadu Rosji oraz zagospodarowania jej poszczególnych części przez kraje ościenne,

³⁶ R. Falyakhov, *Seven scenarios for Russia's geopolitical future*, https://www.rbth.com/business/2017/03/01/seven-scenarios-for-russias-geopolitical-future_711318 (dostęp: 07.06.2018 r.)

³⁷ K. Wóycicki, *Przyszłość Rosji – rozbieżne scenariusze 2020-2050*, <https://kazwoy.wordpress.com/2012/07/14/przyszlosc-rosji-rozbiezne-scenariusze-2020-50/> (07.06.2018r.).

- transformacji terytorialno-tożsamościowej, polegającej na rozpadzie terytorialnym Rosji w obecnym kształcie, jak również wyłonieniu się nowego państwa narodowego,
- wariantu „kroplówki” – postępującym słabnięciu Rosji na arenie międzynarodowej, jednakże jednoczesnej czujności innych mocarstw (wśród takich mocarstw jak Chiny, USA, UE czy Indie), aby na potencjalnym krachu Rosji nie zyskał ktoś z konkurentów,
- terytorialnej adwokatury gwarancji bezpieczeństwa Chin,
- *status quo* – cierpliwej (i skutecznej) modernizacji wewnętrznej i zachowaniu obecnego poprawnego wpływu na sytuację międzynarodową,
- „neosurowcowego Dominium Mundi” – czyli światowej supremacji Rosji wynikającej z wyjątkowo korzystnej koniunktury na rosyjskie surowce energetyczne.

Zakończenie

Historia sukcesji władzy w Rosji uczy, że gra o Kreml toczy się raczej dynamicznie aniżeli ewolucyjnie. Silna jednowładza, szczególnie w kontekście zarządzania onnipotentnymi służbami specjalnymi przez obóz prezydencki, skutecznie uniemożliwia spiskowanie, niedostrzegalne lobbowanie czy pozakulisowe narady. Z drugiej strony grono „siłowników”, z których prawdopodobnie wyłoni się następca Putina, to ludzie służb, armii i silnej administracji, znani z determinacji, bezkompromisowości oraz dużych ambicji. W związku z tym nasuwa się wniosek, że jedynym możliwym wariantem jest wykorzystanie sprawdzonego wariantu wskazania następcy, a to prawdopodobnie zamyka drogę ewentualnym liberałom, jak Aleksiej Navalny, a nobilituje polityków takich jak Siergiej Szojgu³⁸.

Rosyjska scena polityczna, jak i cała rosyjska państwowość jest fenomenem badawczym, w którym nie wszystko jest takie, jakim wydaje się na pierwszy rzut oka. Ten „polityczny Sfinks” Mariana Brody ewoluuje, podlega hybrydyzacji, a kolejne lata mogą zaprowadzić Rosję w jeszcze nieznanym kierunku. Polityczny

³⁸ M. Łuniewski, *Szukając następcy Putina. Miedwiediew, Wołodin, Szojgu, Diumin czy Nawalny? Kto będzie nowym carem Rosji?*, <http://www.rp.pl/Polityka/303159925-Szukajac-nastepcy-Putina-Miedwiediew-Wolodin-Szojgu-Diumin-czy-Nawalny-Kto-bedzie-nowym-carem-Rosji.html> (dostęp: 12.07.2018 r.).

schyłek Putina to czas intensywnych przeobrażeń politycznych tego państwa – przekazania testamentu, utrzymania *status quo*, przejście władzy przez siły reformatorskie, a kto wie – być może konstytucyjna nowelizacja i kolejna kadencja Władimira Putina, kończąca się w 2030 roku.

Ogólne pytanie badawcze miało pomóc odpowiedzieć, jak Putin zmienił Rosję. W aspekcie zewnętrznym, najogólniej można rzec, że wszystko podporządkował temu, aby głos Rosji był słyszalny na świecie. To mu się zasadniczo udało. W aspekcie wewnętrznym, przy okazji kilku światowych imprez rozwinął infrastrukturę największych miast. Mimo kilku dekad nie rozwiązał strukturalnych problemów Rosji.

Odpowiadając na problemy szczegółowe – po pierwsze, należy stwierdzić, iż aspekt polityki zagranicznej i polityki wewnętrznej jest mocno powiązany. Zatem bezpieczeństwo świata, Rosji i Rosjan stanowi konglomerat, w którym występuje mocna korelacja. Dobitym tego przykładem jest łańcuszek: wojna na Ukrainie – odpowiedź NATO, UE i USA oraz sankcje – syndrom obłożonej twierdzy – komfort życia pojedynczego Rosjanina. Inną sprawą jest tzw. hybrydowa strategia kompensacyjna, o której pisze Robert Cheda. Odwracanie uwagi od problemów wewnętrznych to metoda znana mocarstwom. Tak długo, jak problemy będą się pojawiać, karmienie mocarstwowej dumy będzie substytutem³⁹.

Po drugie, dotychczasowy bilans dokonań Władimira Putina należy postrzegać przez pryzmat jego wielokrotnej reelekcji, jak również stworzenie systemu oraz otoczenia, w którym mimo niesprawowania urzędu prezydenta, może dalej rządzić państwem. Jak było ono rządzone? Możliwe, że w cele polityki zagranicznej były ważniejsze i łatwiejsze do osiągnięcia aniżeli kompleksowe rozwiązania w dziedzinie polityki wewnętrznej. Stąd większa ilość wojen, walki informacyjnej, promocji wizerunku na olimpiadzie czy mundialu, aniżeli rozwoju rosyjskiej prowincji czy troski o sferę socjalną lub demografię.

Po trzecie, odpowiedź na pytanie, w jakim miejscu będzie Rosja, może być o tyle trudna, o ile skuteczne okażą się zmiany w rosyjskim systemie politycznym, jak również na ile usatysfakcjonowana osiąganiem celów na arenie międzynarodowej będzie Rosja. Kampania Władimira Putina przed czwartą prezydenturą

³⁹ R. Cheda, *Rosja po wyborach - cień Putina*, Komentarze Pułaskiego, <https://pulaski.pl/komentarz-pulaskiego-rosja-po-wyborach-cien-putina/> (dostęp: 12.07.2018 r.).

może dawać nadzieję, że polityka bezpieczeństwa będzie przeorientowana z aspektów twardych na miękkie. Troska o strefy wpływów może być zastąpiona troską społeczną, albo przynajmniej nie będzie ona deprecjonowana. Pytanie, czy odchylenie prospołeczne i prorozwojowe nie zostanie zahamowane przez jakiś incydent w polityce międzynarodowej, który nakręci spiralę nienawiści na linii Zachód-Rosja czy Rosja-Chiny.

Po czwarte, styl sprawowania władzy przez ewentualnego następcę Władimira Putina będzie konfrontowany z zasadniczo akceptowanym społecznie stylem „cara” początku XXI wieku. Będzie to wyzwanie, a być może pułapka stojąca przed nowym prezydentem, który może sobie z tym spadkiem nie poradzić, albo, co gorsza, próbować go hiperbolizować – szczególnie na arenie międzynarodowej. Mało prawdopodobnym w obecnej sytuacji zdaje się scenariusz, w którym liberał przewartościowuje całą politykę zagraniczną Rosji, „demobilizuje” rosnącą armię, ogranicza wpływy służb, nie działa na rzecz rosyjskich magnatów finansowych, a całą swoją polityczną karierę opiera na edukacji, służbie zdrowia, walce z korupcją i kompleksowej demokratyzacji państwa. Czym innym byłaby droga chińska i wariant zachodniej gospodarki, wschodniego autorytaryzmu.

Powyższe wnioski uprawniają autora do potwierdzenia postawionej na początku artykułu hipotezy, mówiącej o tym, że Rosja istotnie będzie stale zawieszona między presją modernizacyjną a presją mocarstwową. W jednym i drugim przypadku ta presja wypływa ze społeczeństwa. W drugim – wyłącznie ze społeczeństwa. Zdaje się, że świat obawia się mocarstwowej Rosji. Pod dyskusję należy poddać pytanie, czy zrobił wszystko, aby przeciągnąć Rosję na swoją stronę. Czy zrobił wszystko, by rosyjska mocarstwowość mogła służyć celom społeczności międzynarodowej, a nie zmaganiom rewanżystowskim? Inną kwestią jest to, czy Rosja jest gotowa na pełnoprawne partnerstwo strategiczne, w którym odwilż i idylla z głównymi mocarstwami nie popchnie jej w kierunku presji na mniejsze państwa światowej polityki.

Zdaniem Krystyny Kurczab-Redlich Władimir Putin to człowiek „bezwzględny”, „cyniczny”, „do celu dążący po trupach”⁴⁰. Prawdopodobnie właśnie tak jest postrzegany na Ukrainie, w Gruzji i państwach bałtyckich. Przez pewne

⁴⁰ Vide: Krystyna Kurczab-Redlich, *Wowa, Wołodia, Władimir. Tajemnice Rosji Putina*, Warszawa 2016.

kręgi również w Polsce. Przez wiele milionów Rosjan jest widziany jednak inaczej. Widzą w nim człowieka poświęcającego wizerunek dla odbudowy wielkiej Rosji. Człowieka znającego mechanizmy rządzące wielką polityką, polityką, w której Rosja, aby trwać, musi zapomnieć o liberalnym konformizmie i drodze globalizacyjnej unitaryzacji. Swego czasu prezydent Putin sam puentował to, co wydarzyło się dotąd za jego kadencji, zapowiadał także przyszłe: „całe nasze doświadczenie historyczne dowodzi, że taki kraj jak Rosja może żyć i rozwijać się w obecnych granicach tylko wówczas, gdy jest silnym mocarstwem. We wszystkich okresach osłabienia państwa, politycznego czy ekonomicznego, Rosja stawała zawsze i w sposób nieunikniony przed groźbą rozpadu”⁴¹. Fobia przed liberalną erozją rosyjskiej państwowości zdaje się być dewizą władzy prezydenta Putina. Kwestią polemiczną jest to, czy to źle pojęta diagnoza społeczna i wybór stylu władzy, efekt presji otoczenia politycznego, który wyniósł Putina do władzy, czy może niegotowy do nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego naród?

Z pewnością Władimir Putin nie chciał zostać nowym Jelcynem ani Gorbaczowem. Być może dlatego, choć w przemówieniach i na wiecach Władimira Putina wielokrotnie pojawiały się slogany o nowoczesności, kosmosie czy sztucznej inteligencji⁴², to przyziemne, utarte schematy prymatu największej centralizacyjnej władzy w historii Rosji stały się głównymi akordami jego polityki wewnętrznej i zewnętrznej. Pozostało przynajmniej 6 lat, aby bezpieczeństwo świata, Rosji i Rosjan mogło wygzekwować z tej władzy więcej aniżeli dotąd.

Bibliografia

Wydawnictwa zwarte

Antczak-Barzan A. i inni (red.), *Wojna w XXI wieku. Początki wojny „trzeciej fali”*, Warszawa 2016.

Broda M., *„Zrozumieć Rosję”? O rosyjskiej zagadce-tajemnicy*, Łódź 2011.

⁴¹ Władimir Putin: język kwiecisty, sformułowania szokujące. „Ludzie są zmęczeni dyktatem jednego państwa - USA”, <https://wpolityce.pl/polityka/127958-wladimir-putin-jezyk-kwiecisty-sformulowania-szokujace-ludzie-sa-zmeczeni-dyktatem-jednego-panstwa-usa> (dostęp: 12.07.2018 r.).

⁴² Putin o sztucznej inteligencji: kto opanuje tę technologię, będzie rządził światem, <https://tvn24bis.pl/24-godziny,140,m/putin-o-sztucznej-inteligencji-kto-opanuje-te-technologie-bedzie-rzadzil-swiatem,769366.html> (dostęp: 12.07.2018 r.).

Czaja J., *Kulturowy wymiar bezpieczeństwa*, Kraków 2013.

Fettweis C.J., *Psychology of a Superpower. Security and dominance in U.S. Foreign Policy*, New York, Columbia University Press, 2018.

Filipek A., Gałek B. (red.), *Współczesne bezpieczeństwo i kultura bezpieczeństwa*, Sie-dlce 2014.

Kozub M., *Myśleć strategicznie o bezpieczeństwie przyszłości*, Warszawa 2013.

Kurczab-Redlich K., *Wowa, Wołodia, Władimir. Tajemnice Rosji Putina*, Warszawa 2016.

Mickiewicz P. (red.), *Rosyjska myśl strategiczna i potencjał militarny w XXI wieku*, Warszawa 2018.

Minkina M., *FSB. Gwardia Kremla*, Warszawa 2016.

Pokruszyński W., *Polityka a strategia bezpieczeństwa*, Józefów 2011.

Potulski J., *Wprowadzenie do geopolityki*, Gdańsk 2010.

Topolski I., *Siła militarna w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, Lublin 2004.

Коровин В., *Россия на пути к империи*, Sankt-Petersburg 2016.

Źródła internetowe

Balcer A., Petrov N., *The Future of Russia: Modernization or Decline*, Demos Europa. Centre for European Strategy, Carnegie Moscow Center, Warszawa 2012, https://carnegieendowment.org/files/demos_www_calosc.pdf (dostęp: 08.07.2018 r.).

Brooke J., *Russia's Protesters for Reform: 21st Century Dekabristi?*, <https://blogs.voanews.com/russia-watch/2011/12/14/russias-reform-protesters-21st-century-dekabristi/> (dostęp: 14.07.2018 r.).

Cheda R., *Rosja po wyborach – cień Putina*, Komentarze Pułaskiego, <https://pulaszki.pl/komentarz-pulaskiego-rosja-po-wyborach-cien-putina/> (dostęp: 12.07.2018 r.).

Evdokimova T., Davydov D., *Russia: Putin's 150 goals for the next six years*, <https://e-markets.nordea.com/#!/article/44369/russia-putins-150-goals-for-the-next-six-years> (dostęp: 07.06.2018 r.).

Falyakhov R., *Seven scenarios for Russia's geopolitical future*, https://www.rbth.com/business/2017/03/01/seven-scenarios-for-russias-geopolitical-future_711318 (07.06.2018r.).

Ferrari A. (ed.), *Russia 2018. Predictable elections, uncertain future*, Milano 2018, https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/russia_2018_web_2.pdf (dostęp: 07.06.2018 r.).

Gershkovich E., *'He's Not Out Tsar': Russians Protest Putin Ahead of Inauguration*, <https://themoscowtimes.com/articles/not-our-tsar-russians-protest-putin-ahead-of-inauguration-61362> (dostęp: 14.07.2018 r.).

Goncharov S., *Who is Optimistic About the Future of Russia – and Why?*, <http://intersectionproject.eu/article/society/who-optimistic-about-future-russia-and-why> (dostęp: 08.07.2018 r.).

Gustafson T., *Wheel of Fortune. The Battle for Oil and Power in Russia*, 2012, http://harvardpress.typepad.com/hup_publicity/2017/11/future-of-russia-as-energy-superpower-thane-gustafson.html (dostęp: 08.07.2018 r.). <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-449?print=pdf> (dostęp: 11.07.2018 r.).

IMF Moscow Office, *Russian Federation. Short-term Outlook and Long-term Challenges*, June 2017.

Jacobs F., *What Russia could look like in 2035 if Putin get's his wish*, <https://foreign-policy.com/2014/06/04/what-russia-could-look-like-in-2035-if-putin-gets-his-wish/> (dostęp: 08.07.2018 r.).

Kokoshkin A.A., *Reflections on Russia's Past, Present, and Future*, Paper, Strengthening Democratic Institutions Project, Belfer Center, <https://www.belfer-center.org/publication/reflections-russias-past-present-and-future> (dostęp: 08.07.2018 r.).

Krastev I., Pavlovsky G., *The arrival of post-Putin Russia*, http://www.ecfr.eu/publications/summary/the_arrival_of_post_putin_russia (dostęp: 07.06.2018 r.).

Łuniewski M., *Szukając następcy Putina. Miedwiediew, Wołodin, Szojgu, Diumin czy Nawalny? Kto będzie nowym carem Rosji?*, <http://www.rp.pl/Polityka/303159925-Szukajac-nastepcy-Putina-Miedwiediew-Wolodin-Szojgu-Diumin-czy-Nawalny-Kto-bedzie-nowym-carem-Rosji.html> (dostęp: 12.07.2018 r.).

McNeil T., *Putinomics and Russia's Future*, <https://now.tufts.edu/articles/putin-and-russia-future> (dostęp: 08.07.2018r.).

Menkiszak M., Rodkiewicz W., Wiśniewska I., Chawryło-Jerzyńska K., *Orędzie Putina: obietnice dla Rosjan, szantaż wobec Zachodu*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2018-03-01/oredzie-putina-obietnice-dla-rosjan-szantaż-wobec-zachodu> (dostęp: 07.06.2018 r.).

Nitou C., *Aspirations to Great Power Status: Russia's Path to Assertiveness in the International Arena Under Putin*, „Political Studies Review”, vol. 15 (1). <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1478929915623967> (dostęp: 15.07. 2018 r.).

Nourzhanov K., *Spies and Sanctions: Russia's Foreign Policy Future*, <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/spies-sanctions-russias-foreign-policy-future/> (dostęp: 08.07.2018 r.).

Putin o sztucznej inteligencji: kto opanuje tę technologię, będzie rządził światem, <https://tvn24bis.pl/24-godziny,140,m/putin-o-sztucznej-inteligencji-kto-opanuje-te-technologie-bedzie-rzadzil-swiatem,769366.html> (dostęp: 12.07.2018 r.).

Russia's new 'czar', Putin shunned by angry votes, <http://theday.co.uk/international/russia-s-new-czar-putin-shunned-by-angry-voters> (dostęp: 07.06.2018 r.).

Russian population in 2050, <https://www.populationpyramid.net/russian-federation/2050/> (dostęp: 07.06.2018 r.).

Tago A., *Multilateralism, Bilateralism, and Unilateralism in Foreign Policy*, „World Politics”, 2017.

Władimir Putin: język kwiecisty, sformułowania szokujące. „Ludzie są zmęczeni dyktatem jednego państwa – USA”, <https://wpolityce.pl/polityka/127958-wladimir-putin-jezyk-kwiecisty-sformulowania-shokujace-ludzie-sa-zmeczeni-dyktatem-jednego-panstwa-usa> (dostęp: 12.07.2018 r.).

Wóycicki K., *Przyszłość Rosji – rozbieżne scenariusze 2020-2050*, <https://kazwoy.wordpress.com/2012/07/14/przyszlosc-rosji-rozbiezne-scenariusze-2020-50/> (07.06.2018r.).

Zespół OSW, *Putin po raz czwarty. Stan i perspektywy*, Raport Ośrodka Studiów Wschodnich, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/raport_pl_putin_net.pdf (dostęp: 07.06.2018 r.).

Президент подписал Указ «О национальных целях и стратегических задачах развития Российской Федерации на период до 2024 года», <http://kremlin.ru/events/president/news/57425> (dostęp: 12.07.2018 r.).

Смирнов В., *Социальный вектор: Путин обозначил программу развития России до 2024 года*, <https://russian.rt.com/russia/article/510502-putin-razvitie-rossiya-2024> (dostęp: 12.07.2018 r.).

ЦСР предложил семь приоритетов развития России до 2024 года, <https://www.kommersant.ru/doc/3599719> (dostęp: 12.07.2018 r.).